

Az üzemi szakszervezeti és műszaki könyvtárak együttműködésének kérdései

Sok szó esett már az üzemi szakszervezeti könyvtárak munkájáról, sokat foglalkoztunk az üzemi szakkönyvtárak kérdéseivel is, de a két könyvtártípus együttműködésére vonatkozólag az általános megállapításokon — az együttműködés szükséges és fontos — nem jutottunk túl. Nem vizsgáltuk meg közelebbről ezt a valóban fontos és mindkét könyvtártípus szempontjából érdekes problémát. Ezt a hiányt szeretnénk pótolni most azzal, hogy pontról pontra megvizsgáljuk az együttműködés konkrét lehetőségeit.

Előjáróban meg kell állapítanunk, hogy az összes könyvtárra érvényes következtetéseket nem vonhatunk le a kérdés boncolásakor, hanem mindenkor figyelembe kell vennünk a helyi adottságokat. A két könyvtártípus fejlődése, a szakszervezeti könyvtárhálózat és az üzemi szakkönyvtári hálózat kialakulása ugyanis nem egyszerre, egy ütemben történt. Ilymódon e könyvtárak működése is iparágként (sőt mondhatjuk üzemként) változó. Találkozunk olyan üzemmel, ahol egyáltalában nincs szakkönyvtár, vagy ha van is, igen gyengén működik, míg a szakszervezeti könyvtár sok könyvvel rendelkezik, jól működik. A szakkönyvtárak szempontjából sajnálatos tény, hogy ez az eset elég gyakori. Ennek fordítottjával is találkozhatunk helyenként, itt a szakkönyvtár a fejlettebb, az üzemi szakszervezeti könyvtár működése a gyengébb. Igen kevés olyan üzemet találunk, ahol a két könyvtártípus fejlettség, működés szempontjából azonos szinten áll, tehát hogy úgy mondjuk, munkájuk kiegészítésének, helyesebben egymás munkája kiegészítésének feltételei adva vannak. A későbbiek során meglátjuk azonban, hogy az együttműködésnek olyan esetekben is megvan a lehetősége, ahol a két könyvtár működésének színvonala nem egyforma.

Nézzük azonban végig, pontról pontra a két könyvtártípus feladatait, munkáját, hogy ezeket elemezve az együttműködés konkrét lehetőségeit meghatározhassuk.

A szakszervezeti könyvtárhálózat gyűjtőköre az ismeretterjesztő-, a szépirodalomra, az ideológiai művekre, és kis mértékben a népszerű műszaki irodalomra terjed ki. A könyvtárak ellátása nagyrészt a könyvtárellátó útján, vagy legújában a területi könyvtárak útján történik, az irodalmat túlnyomórésztben feldolgozott (könyvtárilag feldolgozott) for-

mában kapják. A beérkező irodalom csaknem kizárólag magyarul; folyóirat, vagy napilap a szakszervezeti könyvtárakba csak kis számban érkezik. A szakszervezeti könyvtáros fő feladata, hogy a könyvtár állományát megfelelően propagálja, ezzel az olvasók, illetve kölcsönzők számát és a kölcsönzött kötetek számát növelje és így hozzájáruljon a dolgozók kulturális szükségleteinek kielégítéséhez, s a kultúra terjesztésének aktív harcosa legyen. A helybenolvasás a szakszervezeti könyvtárakban igen ritka, az olvasott könyvek raktározása többnyire szekrényekben, vagy nyitott polcokon, a szerzői, vagy címszó szerinti betűrendnek megfelelően történik. A könyvtár olyan üzemekben, amelyek saját kultúrházzal rendelkeznek, leginkább a kultúrházban található meg és nyitvatartási ideje is rendszerint a dolgozók munkaideje utáni időre nyúlik át. Még a kisebb könyvtárak is tartanak munkaidő (műszak) utáni ügyeletet hetenként legalább két ízben. A szakszervezeti könyvtárossal szemben az a követelmény, hogy irodalmilag művelt legyen, ismerje a könyvtár technikai munkájának minimumát, és aktív propagandistája legyen a kultúrának. Külön jellegzetessége a szakszervezeti könyvtárhálózatnak még az is, hogy a közép- és nagyüzemekben kifejlesztette a műhely- vagy üzembrésleg-könyvtárakat, ahol társadalmi aktivisták kezelik a kiadott és időről-időre cserélt könyvállományt.

2.

Az üzemi szakkönyvtár ezzel szemben az irodalmat túlnyomórészt maga szerzi be, a beszerzett állomány jelentős része idegennyelvű és igen sok közte a folyóirat, amelyek zöme ugyancsak idegennyelvű. A szakkönyvtár gyűjtőköre az üzem profiljának kell, hogy megfeleljen, ezenkívül általános jellegű szótárak, kézikönyvek és műszaki zsebkönyvek, táblázatok beszerzésére törekszik. A szakkönyvtáros az irodalmat vagy szakrendben raktározza, vagy jobb helykihasználásra törekedve — különösen a nagy állományú szakkönyvtárakban — a betűindexes numerus kurrens raktári rendet vezet be. A vásárolt irodalom feldolgozását csaknem kizárólag maga a szakkönyvtáros végzi, munkájának jó részét tehát leköti a katalógusok készítése és a szakozás. Az üzem szakkönyvtárába a dolgozók túlnyomórészt munkaidőben térnek be, hogy munkájukkal kapcsolatos kérdésekre választ találjanak a szak-

irodalomban. Mínthogy a folyóiratok közül általában a legjobb eredményeket, a könyvtáros a szakfolyóiratokat általában köröztetni szokta az üzem dolgozóinak körében, sok esetben elkészíti az idegennyelvű szakfolyóiratok tartalomjegyzékének fordítását is. A kölcsönzési forgalom sokkal kisebb, és a szakkönyvtárban a helyben olvasott folyóiratok vagy könyvek számának mérése nem könnyű — sokszor megoldhatatlan — feladat. A szakkönyvtár is megteszi azt, hogy könyveinek egy részét, különösen a nélkülözhetetlen és állandóan használt kézikönyveket, táblázatokat egyes osztályokhoz kiadja, ezeket azonban nem cseréli — vagy csak nagy időközökben cseréli — újabbakra. Ezeket az osztály- vagy laboratóriumi könyvtárakat rendszerint egy-egy műszaki dolgozó kezeli, olvasóforgalmuk mérése azonban a dolog természeténél fogva lehetetlen. A szakkönyvtárostól azt kívánjuk, hogy az illető szakterületet ismerje, technikai minimumvizsgát tegyen, és emellett lehetőleg egy-két idegen nyelvet is ismerjen. A szakkönyvtár elhelyezésére és nyitvatartására az az irányadó, hogy álmányát a dolgozók elsősorban munkaidő alatt használják, de legyen lehetőség a munkaidő utáni kölcsönzésre is. Így a szakkönyvtárak helyileg a legtöbb esetben a gyár, üzem területén belül helyezkednek el, nyitvatartásuk pedig megegyezik a rendes munkaidővel — esetleg annál valamivel tovább tart. Sok helyütt tartanak ügyeletes szolgálatot is.

Tapasztalataink azt bizonyítják, hogy az üzemi szakkönyvtári hálózat olvasóinak zöme a műszaki értelmiségből kerül ki, míg fizikai dolgozó igen kevés olvas. Ez az arány természetesen az egyes iparágak szerint változó, a legtöbb fizikai dolgozó a gépipari szakkönyvtárak olvasói között található, míg a vegyiparban szinte nem is találunk a szakkönyvtárban munkás-olvasót. Mínt-hogy üzemeinkben természetesen sokkal több a fizikai dolgozó, mint a műszaki értelmiségi, vagy más, adminisztratív dolgozó, ez utóbbiak pedig gyakran olvasói a szakszervezeti könyvtárnak is, magától értetődően a szakszervezeti könyvtár forgalma, olvasóinak száma sokkal nagyobb, mint a szakkönyvtaré. Míg tehát a szakszervezeti könyvtáros munkaidejének nagy részét kölcsönzés-sel és az irodalom népszerűsítésével, propagandával töltheti el, addig a szakkönyvtáros a szakirodalmat feldolgozza, sok esetben irodalomkutatással, fordítással stb. a műszaki dolgozók napi munkáját segítheti elő.

3.

Látjuk tehát, hogy a két Könyvtártípus működése, a két könyvtáros munkája meglehetősen eltérő egymástól, és felületesen szemlélve a kérdést, azt is mondhatnánk, hogy a két könyvtár annyira különbözik egymástól, hogy közöttük az együttműködésre semmi szükség sincsen. Ugyanakkor egy másik felfogás szerint a két könyvtártípust egye-síteni kell és akkor megvan oldva az együttműködés kérdése is. Véleményünk szerint egyik felfogás sem helytálló. Az első kérdésre azt mondhatjuk, hogy igaz ugyan, hogy a két könyvtártípus munkája erősen különböző, de jó együttműködés esetében igen jól kiegészíthetik egymást. A szakszervezeti könyvtáros általában nem műszaki képzettségű dolgozó, a műszaki irodalmat nem ismeri közelebbről, így a műszaki könyvtáros jelentős segítséget nyújthat neki a műszaki könyvek beszerzésénél, néhány szóban ismertetheti előtte a népszerű szak-könyvek tartalmát, vagy fejlettebb műszaki könyvtár esetében a népszerű műszaki könyvek annotációit elkészítheti a szakszervezeti könyvtár részére. Ezzel azon túlmenően, hogy segítséget nyújt a szakszervezeti könyvtárosnak, sajátmaga számára is szerezhet olvasókat, mert akiben a szakirodalom olvasása iránti kedvet felkeltette, több-kevesebb valószínűséggel további szakirodalomért felfogja keresni a műszaki könyvtárat is. Helyes, ha a műszaki könyvtáros a legújabban beérkezett könyvek jegyzékét a szakszervezeti könyvtárba is eljuttatja. Ugyanakkor a szakszervezeti könyvtáros is nagy segítséget nyújthat a szakkönyvtárnak azzal, ha a műhelykönyvtárak hálózatán keresztül népszerűsíti a műszaki könyvtárat, esetleg a magyarnyelvű szakirodalom egy-egy példányát letétként odaküldi a szakkönyvtár. Ennek előnye az, hogy a szakkönyvtárban kihasználatlan magyarnyelvű szakirodalom közelebb jut a dolgozókhoz, a szakszervezeti könyvtár rendszerint kisebb beszerzési keretét pedig nem terheli a többnyire drága szakirodalom több példányban történő beszerzése. (Gyakorlatilag nem is tudják a drágább szakkönyveket megvásárolni, mert akkor nem marad pénzüik egyéb irodalomra). Külön együttműködési lehetőséget képeznek a kiállítások, ahol ismét a szakszervezeti könyvtár adhat nagyobb segítséget. Kétségtelen tény, hogy ahol a szakszervezeti könyvtár aktívhalózata jól működik, ott a műszaki könyvtár anyagát is jól tudja népszerűsíteni. Mindehhez azonban az szükséges, hogy a két könyvtáros megismerje egymást, és egymás

könyvtárának működését. Sajnos ma még sok helyütt a műszaki könyvtáros nem tudja, hogy hol van a szakszervezeti könyvtár, de még gyakrabban az eset, hogy a szakszervezeti könyvtáros még nem is látta a műszaki könyvtárat. Elsősorban ezt kell felszámolni, mert egymás, és egymás munkájának megismerése eredményezheti az együttműködés helyileg legjobb formáinak kialakítását.

4.

A második kérdés, az egyesítés kérdése már nem ilyen egyszerű. Az egyesítés hívei azt szokták felemlíteni, hogy vannak olyan helyek, ahol az egyesítés már megvan, vagy ahol a szakszervezeti és műszaki könyvtárat egy személy kezeli. Véleményünk szerint ennek a kérdésnek is sok oldala van. Vannak egyes iparágak, mint például különösen a nem telepített építőipar, ahol helyesnek látszik átmenetileg a két könyvtár típus egyesítése olyan értelemben, ahogy azt az EFEDOSZ és az Építésügyi Minisztérium tervezi. (Meg is kezdődött már). Teljesen helytelen lenne azonban például valamely kutatóintézet, vagy nagyüzem meglévő és jól működő műszaki könyvtárát a szakszervezeti könyvtárral egyesíteni. Azt hisszük, hogy külön műszaki könyvtárra mindazokban az üzemekben szükség van, amelyek műszaki dolgozóinak száma (beleértve a szakmunkásokat is) azt szükségessé teszi. Ez persze nem jelenti azt, hogy mindenütt függetleníteni kell a szakkönyvtárost is. Szakszervezeti könyvtárra pedig minden üzemben szükség van. Ebből következik az, hogy azokon a területeken, ahol önálló műszaki könyvtár nem kell, a szakszervezeti könyvtárnak kell ellátnia a

szakkönyvtár funkcióit is. Itt az egyesítés tehát helyes elv. Mindenkor fenn kell azonban tartani a későbbi szétválasztás lehetőségét arra az esetre, ha az üzem fejlődésének körülményei külön szakkönyvtár létesítését igénylik.

5.

Összefoglalva a fenti fejtegetéseket, azt mondhatjuk, hogy az üzemi szakszervezeti könyvtár és az üzemi szakkönyvtár együttműködése ma gyakorlatban még alig lelhető fel. Szükséges ez az együttműködés, hogy a két könyvtár típus egymás munkáját a népgazdaság és a kulturális színvonal fokozásának érdekében jól kiegészítse. Ennek első feltétele a két könyvtár típus kezelőinek, a szakszervezeti könyvtárosok és a szakkönyvtárosok személyes érintkezésének felvétele. Egymás munkájának megismerése a helyi adottságoknak megfelelő konkrét együttműködést eredményezhet. Ez abban az esetben is lehetséges, ha a két könyvtár fejlettsége nem azonos szintű. A kölcsönös segítség lehetőségei ez esetben is adva vannak. Nem helyes a szakszervezeti könyvtárak és az üzemi szakkönyvtárak egyesítése minden áron. Olyan esetekben, ahol külön műszaki könyvtár létesítése nem indokolt, mint például a nem telepített építőiparban, ott a szakszervezeti könyvtár lássa el a műszaki könyvtár funkcióit is. Megegyező és jól működő szakkönyvtárak beolvasztása a szakszervezeti könyvtárba azonban nem helyes, mert feladatkörük különbözősége, állományuk különbözősége az egyesítés esetén a jó könyvtári munkát megakadályozza, nem beszélve arról, hogy a két könyvtár dolgozóival szemben is mások az igények.

Já n s z k y L a j o s

AZ ORSZÁGOS MŰSZAKI KÖNYVTÁR 1955. ÉVI MUNKÁJÁBÓL

Az Országos Műszaki Könyvtár 1955-ben 130 283 látogató kereste fel, ebből 100 792 helybenolvasó, 29 491 pedig kölcsönző olvasó volt. Az olvasók 30 százaléka mérnök és technikus, közel 9%-a ipari munkás, 26%-a pedig műszaki egyetemi hallgató. A helybenolvasók és a kölcsönzők a könyvtárnak összesen 263 486 kötetét tanulmányozták; a könyvtárban olvasott hazai és külföldi szakcikk számuk pedig 3 450 000 darab volt.

A könyvtár állománya az év során 12 562 kötetet gyarapított. A beszerzett könyvek közül 6800 magyar nyelvű, 1697 orosz nyelvű, 2135 népi demokrátiás államok nyelvén kiadott könyv volt (ide számítandók az NDK-ban kiadott né-

metnyelvű könyvek is.) Államközi cseré révén 4 országból 279 féle, nemzetközi cseré révén 26 országból 408 féle folyóirat érkezett. A folyóirat-féleségek nyelvi megoszlása a következő: 276 féle magyar, 172 féle orosz, 279 féle népi demokrátiás államok nyelvén kiadott és 869 egyéb nyelvű folyóirat.

A könyvtár műszaki tájékoztatási osztálya 1955-ben 28 000 kivonatot (referátumot) készített külföldi műszaki szaklapokban megjelent cikkekről és 32 000 címfordítást tett közzé a műszaki lapszemlékben és a könyvtár figyelőszolgálatának anyagában. A könyvtár kiadásában az elmúlt évben 155 különböző iparág műszaki lapszemléte jelent meg és negyedévenként orosz, német és angol nyelvű bulletint is adott ki,

amelyben a magyar műszaki cikkekről tájékoztatta a külföldet. (O. M. K.)

□ Szavalóversenyt rendezett a KPDSZ a Nemzeti Bank, a Beruházási Bank és az Országos Takarékpénztár dolgozói részére. A versenyben 28-an vettek részt. A zsűri elnöke Ascher Oszkár volt. (Barabás A.)

□ Érdekes mozgalmat kezdeményezett Sebestyén József göllei könyvtáros: már több, mint 25 olyan család van falujában, ahol minden családtag olvasója a népkönyvtárnak. A mozgalmat a Somogy Megyei Könyvtár az egész megye területén népszerűsíti. Boda Péter kasszoki népkönyvtáros pedig elérte, hogy egyetlen ház sincs a községben, ahol legalább egy népkönyvtári olvasó ne lenne. A falu 151 házában eddig 310 olvasót szervezett.